

Birgi Karaoğlu Camii Kalemişi Tezyînatı *

Araştırma
Makalesi
Research
Article

Hatice Sümeyye KURT

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Graduate Student, Selcuk University, Institute Social Sciences, Department of Islamic History and Arts
Konya, Türkiye
✉ haticeskrt@gmail.com

 orcid.org/0000-0003-1987-7024

Yazar
Author

Kurt, Hatice Sümeyye. "Birgi Karaoğlu Camii Kalemişi Tezyînatı". *Tevilat* 5/1 (Haziran 2024), 267-301.

 doi.org/10.53352/tevilat.1484144

Atıf
Cite as

Received / Geliş Tarihi: 15.05.2024
Accepted / Kabul Tarihi: 15.06.2024

e-ISSN: 2757-654X
www.tevilat.com

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yayıncı/Published by: Selçuk University Press

Bilgi
Info

* Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında 2024 yılında kabul edilen "Birgi Karaoğlu Camii Kalemişi Tezyînatı" başlıklı yüksek lisans seminerinden üretilmiştir. / This study was produced from the master's seminar titled "Birgi Karaoğlu Mosque Hand-Carved Griffes", which was accepted in Selçuk University Institute of Social Sciences, Department of Islamic History and Arts in 2024.

Birgi Karaoğlu Camii Kalemîşi Tezyinatı

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde siyasi ve ekonomik yönlerden zayıflamalarla birlikte nakkaşların batı kültürüne yönlendirildiği, Türk süsleme sanatında değişikliklerin meydana geldiği, barok ve rokoko üslûplarının klasik desenlere egemen olduğu görülmektedir. Bu dönemdeki cami mimarimizin süsleme unsurlarından biri olup sıva, taş, ahşap, deri ve kumaş üzerine doğal boyalar ve ince kıllı fırçalar aracılığıyla uygulanan kalemîşi sanatında da değişiklikler meydana gelmiştir. Klasik motifler yerini akant yaprağı, istiridye kabuğu, deniz tarağı, kenger yaprağı ile perde motiflerine; "C" ve "S" kıvrımlarının yanında çiçek dolu vazolara, meyve çanaklarına ve sepetlere bırakmıştır. İzmir'in Birgi ilçesinin Sarı Bey Mahallesi'nde bulunan ve çalışmamıza konu olan Karaoğlu Camii tezyînatında hem dış hem iç mekanda geç dönem kalemîşi sanatının güzel örneklerini görmekteyiz. Dıştan içe doğru son cemaat mahallinde kapı alınlığı, pencere alınlıkları ve duvar yüzeyinde; harimde mahfil katı ve kemer köşelikleri ile kubbe göbeği ve kubbeye geçiş elemanındaki kemer köşeliklerinde; mihrap, minber ve pencere alınlıklarında bulunan kalemîşi süslemeleri dikkat çekmektedir. Tezyînatta genel olarak kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi ve sarı renkler kullanılmıştır. Süslemeler incelendiğinde çarkıfelek, meşe ve kızılçam ağaç türleri ile vazo içerisine yerleştirilmiş karanfil, gül, lale, nar ve haşhaş motiflerinin yanında eşkenar dörtgen, üçgen gibi geometrik unsurlar tespit edilebilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Sanatları Tarihi, Kalemîşi, Birgi Karaoğlu Camii, Geç Osmanlı, İzmir.

Özet

268

Tevilat 5/1 (2024)

Painting Decoration Art of Birgi Karaoglu Mosque

In the second half of the 17th century in the Ottoman Empire, along with political and economic weaknesses, it is observed that painters were directed towards Western culture, leading to changes in Turkish decorative arts, where baroque and rococo styles dominated classical patterns. During this period, which is one of the embellishment elements of mosque architecture, changes also occurred in the art of painting decoration, which is applied on plaster, stone, wood, leather, and fabric using natural dyes and fine-haired brushes. Classical motifs were replaced by acanthus leaves, oyster shells, scallops, thistle leaves, and curtain motifs; "C" and "S" curves gave way to vases filled with flowers, fruit dishes, and baskets. In the ornamentation of Karaoglu Mosque located in the Sarı Bey neighborhood of Birgi district in Izmir, we can see beautiful examples of late-period illumination art both externally and internally. Notable illumination decorations are observed in the door pediment, window pediments, and wall surfaces in the last congregation area; in the pulpit, minbar, and window pediments; and in the corners of the mihrab, balcony floor, and arch transition elements. Generally, red, blue, green, brown, and yellow colors were used in the ornamentation. Upon examining the decorations, geometric elements such as rosettes, oak and pine tree species, cloves, roses, tulips, pomegranates, and poppies placed inside vases were identified alongside equilateral rectangles and triangles.

Keywords: History of Turkish Islamic Arts, Painting Decoration Art, Birgi Karaoglu Mosque, Late Ottoman, Izmir.

Abstract

Giriş

Tezyînat kavramı, kelime anlamı “süslemek” olan “zeyn” kökünden türeyen “tezyîn” kelimesinden gelmekte olup sözlük anlamı “süslemek, bezemek, donatmak”tır.¹ Cami mimarimizin süsleme unsurlarını incelediğimizde hat, kalemîşi, çini, revzen, ahşap, alçı, maden ve taş sanatları karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamıza konusu geleneksel Türk tezyînat çeşitlerinden biri olan kalemîşi veya kalemkârîdir. Daha çok sıva üzerine olmakla birlikte taş, deri ve ahşap üzerine de uygulanabilen², doğal boyaaların ince kıllı kalem diye tabir edilen fırçalar aracılığıyla yüzeye aktarılmasıyla ortaya çıkan bir süsleme çeşididir. Eskiz kağıdına kurşun kalemle desenlerin çizilmesinin ardından bu kağıt yine bir eskiz kağıdı üzerine koyulup iğne yardımıyla desen ikinci kağıda geçirilir. Uygulanacağı yere bu delinen eskiz kağıdı koyularak üzerine kömür tozundan yapılmış tampon yardımıyla silkelenir ve desenler yüzeye aktarılmış olur. Sonrasında çeşitli renkte boyalar farklı inceliklerde fırçalar yardımıyla yüzeye uygulanır ve kalemîşi tezyînatı böylece ortaya çıkmış olur.³

Kalemîşi sanatı bir iç mekân süslemesi olmakla birlikte hava şartlarından çok çabuk etkilendiğinden kolaylıkla yıpranabilmektedir.⁴ Ayrıca deprem, ıslanma, yangın, is gibi nedenler de tezyînâta büyük ölçüde zarar verebilmektedir. Bu durum kalemîşi sanatını, mimari süsleme çeşitleri arasında en güç incelenen sanat yapmaktadır.⁵ Aşırı nem veya sıva dökülmesinden kaynaklı doğal eskimenin yanında restorasyon, onarım süreçlerinde yapılan yeniden sıvama, badana gibi işlemler tezyînatın günümüze ulaşmasını engelleyen sebeplerdendir.⁶

¹ Aziz Doğanay, “Tezyinat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/79.

² Doğanay, “Tezyinat”, 41/80.

³ Kaya Üçer, “Kalemîşi”, *Türk Sanatının Yapı Taşları II* (Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayını, 2017), 220.

⁴ Zeren Tanındı, “Yeşil Cami’nin Kalem İşi Süslemeleri”, *Payitaht Bursa’da Kültür ve Sanat* (Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2006), 115.

⁵ Yıldız Demiriz, “Osmanlı Kalem İşleri”, *Osmanlı Ansiklopedisi* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 11/297.

⁶ Fatma Koyuncu, “Konya Mevlânâ Müzesi Kalem İşi Süslemeleri”, *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Özel Sayı* (Aralık 2001), 249.

XVII. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde siyasi ve ekonomik yönlerden zayıflamalarla birlikte nakkaşların batı kültürüne yönlendirildiği, Türk süsleme sanatında değişikliklerin meydana geldiği, kalemşlerinde barok ve rokoko üslûplarının klasik desenlere egemen olduğu görülmektedir.⁷ Çalışmamıza konu olan Birgi Karaoğlu Camii'nin de içine dahil olduğu Batı etkili dönemde klasik motifler yerini akant yaprağı, istiridye kabuğu, deniztarağı, kenger yaprağı, fiyonk ve perde motiflerine; "C" ve "S" kıvrımlarının yanında çiçek dolu vazolara, meyve çanaklarına ve sepetlere bırakmıştır. Tezyînâtlarda kullanılan çiçeklere bakıldığında doğada bulunan daha yabancı çiçek çeşitlerinden ziyade günlük hayatta çevremizde bizimle birlikte olan lale, gül, karanfil, nergis, papatya, sümbül, menekşe türleridir. Bunlar da duvarlarda, tavanlarda, kubbeli mekânlarda kubbe ve kemer içleri ile kemer köşeliklerinde (fakulya⁸) kullanılmıştır.⁹

Çalışmamızda birçok yayından istifade edilmiştir. Bunlar içerisinde özellikle Birgi Karaoğlu Camii'ni konu alan üç yayın vardır. İlki 1993 yılında Hakkı Önkâl tarafından kaleme alınan "Birgi Karaoğlu Camii Haziresindeki Mezar Taşları" başlıklı kitap bölümünde, yapının tarihçesine kısaca değinilmesinin ardından caminin hazirelerinde bulunan 12 mezar taşı üzerindeki yazıların transkripsiyonu yapılarak mezarların kimlere ait olduğu belirtilmiştir. 2001 yılında Rahmi Hüseyin Ünal tarafından yayına hazırlanan "Birgi" kitabı içerisinde İnci Kuyulu tarafından kaleme alınan "Karaoğlu Camii" başlıklı kitap bölümünde yapının mimari özelliklerine değinilmiş, süslemesinden özet bir şekilde bahsedilmiştir. Son olarak da 2016 yılında Gökben Ayhan tarafından "Birgi Karaoğlu Camii'nin Vaaz Kürsüsü" başlığıyla bir makale yayınlanmıştır. Bu yayından yalnızca adından da anlaşılacağı üzere caminin vaaz kürsüsü hususunda istifade

⁷ Ali Fuat Baysal, "Osmanlı Cami Mimarisinde İç Mekan Kalem İşi Tezyinatı", *II. Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu Sivil Toplum Kuruluşlarının Barışın Tesisindeki Rolü*, ed. Muhittin Okumuşlar (Konya: Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları, 2016), 2/187.

⁸ Fakulya: Yan yana iki kemerde, kemerlerin kavisleri ile üzerlerindeki düzatkı arasında kalan eğrisel üçgen yüzey, kemer köşeliği, kemer köşe tablası.

⁹ Ali Fuat Baysal, *Türk Tezyinat Sanatında Kalem İşleri* (Konya: Palet Yayınları, 2017), 82.

edilmiştir. Kalemîşi tezyînâtına dair ise Ali Fuat Baysal'ın 2017 yılında yayınladığı "Türk Tezyinat Sanatında Kalem İşleri" kitabından öncelikli olarak faydalanılmıştır. Kalemîşi sanatına dair başvurduğumuz bir diğer kaynak da Kaya Üçer'in 2016 yılında yayınlanan "Türk 'Kalemîşi' Sanatında Uygulama Metodları, Üslup Özellikleri ve 'Usta Ağzı'" isimli bildiri metnidir.

1. Birgi Karaoğlu Camii'nin Tarihçesi ve Mimari Planı

İzmir'in Birgi ilçesinin Sarı Bey Mahallesi'nde yer alan Karaoğlu Camii, XVIII. yüzyıl yapısı olup Karazade Mustafa Efendi tarafından inşa ettirilmiştir.¹⁰ Birgi'de Osmanlı mimarisinin görüldüğü önemli eserlerden biri olmasına karşın ilçedeki camiler arasında ikinci planda kalmış bir yapıdır. İnşa kitabesi bulunmayan caminin 27 Receb 1196/ 8 Temmuz 1782 tarihli bir vakfiyesi mevcuttur. Bu vakfiyeden hareketle yapının en erken 1782 yılı başlarında inşa edildiği düşünülmektedir.¹¹

Birgi Karaoğlu Camii moloz taş ve tuğla kırıklarıyla inşa edilmiş olup¹² dikdörtgen planlı, iki yarım kubbe ile sekizgen bir kasnağın taşıdığı yuvarlak kemerli tromplarla desteklenen merkezi kubbeli bir yapıdır (Şekil 1¹³). Caminin doğu ve batısında Karaoğlu ailesine ait birer hazire (Şekil 2-3) ve kuzeyinde altı sütunun taşıdığı kubbeli bir şadırvan yer almaktadır (Şekil 4). Harimin kuzeyinde devşirme sütunların taşıdığı pandantiflerle kubbelere geçişi sağlanan üç birimli, basık sivri kemerlerden oluşan bir son cemaat mahalli bulunmaktadır (Şekil 5).¹⁴

Harime giriş kapısı, basık yuvarlak kemere sahip olup kemer açıklığı fazla tutulmamıştır. Kapının üst kısmına bir mükebbire¹⁵

¹⁰ Hakkı Önkal, "Birgi Karaoğlu Camii Haziresindeki Mezar Taşları", *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı* (Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1993), 129.

¹¹ İnci Kuyulu, "Karaoğlu Camii", *Birgi (Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları)* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001), 97.

¹² Kuyulu, "Karaoğlu Camii", 91.

¹³ Kuyulu, "Karaoğlu Camii", 92.

¹⁴ Gökben Ayhan, "Birgi Karaoğlu Camii'nin Vaaz Kürsüsü", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 39 (Aralık 2016), 217.

¹⁵ Mükebbire: Camilerde, imamın tekbirlerini cemaate tekrarlamak üzere son cemaat müezzinlerine ayrılmış yer. Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (İstanbul: YEM Yayın, 2019), 336.

konumlandırılmıştır (Şekil 6).¹⁶ Dış kısımda demir bir kapı ile güvenlik sağlanırken iç kısımda iki kanatlı, dışa bakan yüzleri üç bölümden oluşan ahşap bir kapı bulunmaktadır. Bölümler akant yaprakları ve çiçeklerden oluşturulmuş kabartma kıvrım dal şeridi ile birbirinden ayrılmışlardır. Her biri ayrı süsleme içeren panolardan en alttaki silmelerden ibarettir. Ortadaki panonun merkezinde ve köşelerinde dökme pirinç süslemeler mevcut olup merkezdeki baklava dilimine sahip, zemini akant yapraklarıyla bezenmiş ve sağ kanatta *يا مفتاح “yâ müfettiha”* (Ey açan...) ve sol kanatta *الابواب “el-ebvâb”* (kapıları) yazıları bulunmaktadır. Köşelerde bulunan dökme pirinç plakalar da akant yaprağı ile süslenmiştir. Üstteki panoda kare bir kabartma alan bulunup sağ kanatta *إذا نودي بالصلاة فتحت “Îzâ nûdiye bi’s-salâti fütihat”* (Namaza çağrıldığı zaman açılır...) ve sol kanatta *أبواب السماء واستجيب ادعاء “ebvâbü’s-semâi ve’s-tecîbü’d-düâ”* (...dua kapıları ve dua müstecap olur) yazıları yer almaktadır (Şekil 7-8). Harimin güney cephesinde geç dönem özelliklerini taşıyan üslupta renkli ve bitkisel desenlerle tezyîn edilmiş bir mihrap vardır. Mihrabın hemen sağında mermerden imal edilmiş olup aynalık, korkuluk, köşk kemer köşelikleri bitkisel ve geometrik desenlerle süslenmiş bir minber bulunur. Ayrıca harimin doğu cephesinde yine mermerden bir vaaz kürsüsü yer almaktadır. Kuzey ekseninde girişi minareden sağlanan, ikisi duvara gömülü toplamda altı ahşap sütunun taşıdığı, sağ ve solunda köşk kısımları bulunan U planlı bir mahfil katı yer almaktadır. Ahşap sütunların baldaken başlıkları oyma akant yapraklarıyla tezyîn edilmiştir.

2. Birgi Karaoğlu Camii Tezyînâtında Kalemîşi Örnekleri

İzmir’in Birgi ilçesinde bulunan Birgi Karaoğlu Camii incelendiğinde dıştan içe doğru son cemaat mahallinde kapı alınlığı, pencere alınlıkları ve duvar yüzeyinde; harimde mahfil katı ve kemer köşelikleri ile kubbe göbeği ve kubbeye geçişi sağlayan

¹⁶ Ayhan, “Birgi Karaoğlu Camii’nin Vaaz Kürsüsü”, 217.

tromplardaki kemer köşelikleri, mihrap, minber ve pencere alınlıklarında kalemîşi tezyînâtı görülmektedir.¹⁷

Scm: Son cemaat mahalli

Scm-1: Son cemaat mahalli kapı alınlığı süslemesi

Scm-2: Son cemaat mahallindeki duvar yüzeyinde bulunan ikiz süsleme öğeleri

Scm-3a: Son cemaat mahalli sağ pencere alınlığı süslemesi

Scm-3b: Son cemaat mahalli sol pencere alınlığı süslemesi

1: Mahfil katının tabanında orta kısımda bulunan süsleme

2a: Mahfil katının tabanında sağ kısımda bulunan süsleme

2b: Mahfil katının tabanında sol kısımda bulunan süsleme

3-4-5 (a-b/ön-arka): Mahfil kemer köşeliği süslemeleri

6a: Harimden mahfile bakarken sol tarafta kalan köşk süslemesi

6b: Harimden mahfile bakarken sağ tarafta kalan köşk süslemesi

7: Kubbe göbeği süslemesi

8 (a-b-c-d-e-f-g-h): Kubbeye geçiş elemanında bulunan kemer köşeliği süslemeleri

9 (a-b-c-d-e): Mihrap süslemeleri

10 (a-b): Minberde bulunan yazı süslemeleri

11 (a-b-c-d): Pencere alınlıklarında bulunan yazılar

12: Mükebbireye açılan kapı alınlığında bulunan yazı

9 ve 10 numaralı şekillerden ayrıntılara ulaşabilirsiniz (Şekil 9-10).

2.1. Son Cemaat Mahalli

Son cemaat mahallinin harim ile ortak olan duvarının ortasındaki harim kapısının alınlığında, kapının sağ ve sol tarafında bulunan birer pencerenin alınlıklarında ve duvar yüzeyinde kalemîşi tezyînâtı görülmektedir. Duvar yüzeyinde bulunan kalemîşi süslemelerin çevresi ile kalan tüm yüzeyin sonradan alçı

¹⁷ Yapıda bulunan kalemîşi örneklerini anlatırken kolaylık sağlaması açısından dış ve iç alan tezyînâtı her başlıkta kendi içerisinde kodlanarak verilmiştir.

ile kaplanmış olması, daha öncesinde duvar yüzeyi, pandantifler ve kubbe karnının tamamen kalemîşi ile süslü olduğunu düşündürmektedir (Şekil 11).

2.1.1. Kapı Alınlığı

Scm-1: Giriş kapısının alınlık kısmında siyah zemin üzerinde dikdörtgen çerçeve içerisinde altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *طبتم فادخلوها خالدين* *“Selâmün aleyküm dıbtüm fedhulûhâ hâlidîn”* (Selam size! Hoş geldiniz! Ebedi olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!)¹⁸ yazılıdır (Şekil 12-13).

2.1.2. Duvar Yüzeyi

Scm-2: Caminin giriş kapısının sağ ve sol taraflarındaki duvar yüzeyinde kapı alınlığı hizasında kalemîşi süslemeler görülmektedir. Etrafının alçı ile kapatıldığı anlaşılan bu süslemeler birbirine eş olup ortasında siyah zeminli, etrafında pembe ve bordo renklerinde iki ince çerçeve bulunan, zaman içerisinde yazısı silinmiş yuvarlak bir madalyon, dışında da üst kısmı hariç bu madalyonu çevreleyen bir alan görülmektedir. Sarı zemin üzerine alt orta noktadan başlayıp yanlara doğru devam edecek şekilde yeşil yapraklı pembe çiçekler yerleştirilmiştir (Şekil 14-15).

2.1.3. Pencere Alınlıkları

Scm-3a (Sağ): Pencerenin yarım daire şeklinde çerçevenilmiş mavi-mor karışımı zemin rengi üzerine sağ ve sol kenarlarında birer yeşil lale motifi bulunan siyah dörtgen yüzeyde zamanında altın sarısı rengin kullanıldığı düşünülen ve celî sülüs hattın kullanıldığı *بني سنة ١١٧٤* *“Büniye sene 1174”* (1174 yılında inşa edildi) yazısı okunabilmektedir. Yazı oldukça tahribata uğramıştır (Şekil 16-17).

Scm-3b (Sol): Pencerenin yarım daire şeklinde çerçevenilmiş sonradan beyaz alçı ile boyanmış zemin üzerinde siyah dörtgen yüzeyde zamanında altın sarısı rengin kullanıldığı düşünülen ve celî sülüs hattın kullanıldığı *بني سنة ١١٧٦* *“Büniye sene 1176”* (1176

¹⁸ Kur'ân Yolu (Erişim 30 Ekim 2023), el-Zümer 39/73.

yılında inşa edildi) yazısı okunabilmektedir. Yazı oldukça tahribata uğramıştır (Şekil 18-19).

2.2. Harim

Caminin asıl ibadet mekânı olan harim alanında mermer malzemeden mihrap, minber ve vaaz kürsüsü, ahşap malzemeden yapılmış bir mahfil katı, 8 adet ana pencere ile tromplarla geçişi sağlanan kubbeyi görmekteyiz.

2.2.1. Mahfil Katı ve Kemer Köşelikleri

“Mahfil” kavramı “toplanılacak yer, toplantı yeri” anlamına gelmektedir.¹⁹ Birgi Karaoğlu Camii hariminin girişinde ikisi yan duvarlara gömülü altı adet ahşap sütunun taşıdığı, çıkışı minare merdiveninden verilmiş bir mahfil katı bulunmaktadır. Sütun kemerlerinin hemen üzerinde ahşap mahfil korkulukları ile mahfil katının sağ ve sol taraflarında birer köşk bulunmaktadır. Mahfili taşıyan kemerlerin ön ve arka kemer köşelikleri, mahfil katının taban kısmı ve köşk kısımları kalemîşi ile tezyîn edilmiştir. Süslemelerde kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi ve sarı renkler kullanılmıştır. Süslemeler incelendiğinde çarkıfelek, meşe ve kızılçam ağaç türleri ile vazo içerisine yerleştirilmiş karanfil, gül, lale, nar ve haşhaş motiflerinin yanında eşkenar dörtgen, üçgen gibi geometrik unsurlar tespit edilebilmiştir.

1: Yuvarlak siyah bir çerçevenin içinde çarkıfelek modeli oluşturacak şekilde bordo, mavi ve beyaz renklerden oluşan toplam 25 parça yer almaktadır. Bunların 10 parçası bordo, 10 parçası beyaz ve desenin merkezi ile birlikte 5 parçası mavi renktedir (Şekil 20-21).

2a: İç içe geçmiş beş eşkenar dörtgen ve dört dış köşede birer dik üçgen oluşturulmuş bir çıta çalışması yer almaktadır. Çıtaların tamamında beyaz renk kullanılırken dörtgenler merkezden dışarı doğru beyaz, beyaz, mavi, beyaz, mavi şeklinde renklendirilmiş, üçgenlerde de mavi renk kullanılmıştır (Şekil 22-23).

2b: İç içe geçmiş dört eşkenar dörtgen ve dört dış köşede birer dik üçgen oluşturulmuş bir çıta çalışması yer almaktadır.

¹⁹ Anonim, “Mahfil”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997), 2/1153.

Dörtgenler merkezden dışarı doğru beyaz, mavi, beyaz, mavi şeklinde renklendirilirken üçgenlerde de mavi renk kullanılmıştır. Merkezden ikinci dörtgenin çıtalari ile köşelerdeki üçgenlerin çıtalariında mavi, geri kalan çıtalariında beyaz tercih edilmiştir (Şekil 24-25).

3a-ön: Ayak kısmı kırmızı, çanak kısmı mavi üzerine kırmızı çizgili, iki kulplu bir vazo içerisine yerleştirilmiş; sağda ve solda iri yeşil yapraklar, bir adet kırmızı nar ve yanında kırmızı bir penç ve tek bir daldan ortasındaki daha büyükçe olmak üzere sağlı sollu çıkan yarı üsluplaştırılmış çiçekler görülmektedir (Şekil 26-27).

3a-arka: Dağlar üzerine yerleştirilmiş ortada meşe ve iki kenarında birer kızılçam ağaçları, bunların arasında kalan boşluklarda küçük ağaç ve çalılar ile kompozisyonun alt kısmında iki dal kırmızı karanfil görülmektedir (Şekil 28-29).

3b-ön: İki kulplu, ayaklı, çanak kısmı mavi, ayak kısmı kırmızı renkli bir vazunun içerisinde; sağda ve solda iri yeşil yapraklar, tek bir daldan ortasındaki daha büyükçe olmak üzere sağlı sollu çıkan yarı üsluplaştırılmış çiçekler görülmektedir. Çiçek dalının sağında nar motifi, solunda ise tahrip olduğu için tanımlanamayan bir motif bulunmaktadır (Şekil 30-31).

3b-arka: Kahverengi iki dağ üzerine yerleştirilmiş ortada fıstık çamı, sağ tarafta kızılçam ve sol tarafta meşe ağaçları, bunların arasında kalan boşluklarda küçük ağaç ve çalılar bulunmaktadır. Fıstık çamı ile meşe ağacı arasında ise bir ev ve kompozisyonun alt kısmında tek daldan çıkan iki kırmızı karanfil görülmektedir (Şekil 32-33).

4a-ön: Sap kısmında mavi detayı bulunan, iki kulplu, ayaklı, kırmızı bir vazo içine yerleştirilmiş; aynı daldan çıkan iki lale, iki penç berk, iki haşhaş, sağda ve solda iri yeşil yapraklar ile türünü tespit edemediğimiz iki motif görülmektedir (Şekil 34-35).

4a-arka: İki kulplu, ayaklı, kahverengi bir vazunun içerisine yerleştirilmiş; yeşil yapraklı kırmızı ve mavi karanfiller görülmektedir (Şekil 36-37).

4b-ön: İki kulplu, ayaklı, kırmızı mavi renkli çizgili desenlerden oluşan bir vazunun içerisinde; sağda ve solda iri yeşil

yapraklar, su damlasından çıkıyor gibi görünen iki adet penç berk, iki adet lale, iki adet haşhaş görülmektedir (Şekil 38-39).

4b-arka: İki kulplu, ayaklı, açık mavi tonlarında bir vazunun içerisine yerleştirilmiş; yeşil yapraklı iki dal ile kırmızı karanfil dalları görülmektedir (Şekil 40-41).

5a-ön: Yeşil yapraklı bir ağaç ile ağacın dallarından çıkan sarı çiçekler görülmektedir (Şekil 42-43).

5a-arka: Bir kızılçam görülmektedir (Şekil 44-45).

5b-ön: Yeşil yapraklı bir ağaç ile ağacın dallarından çıkan sarı çiçekler görülmektedir (Şekil 46-47).

5b-arka: Bir kızılçam ve bunun sağ tarafında küçük ağaç ve çalılar görülmektedir (Şekil 48-49).

6a: Mahfile harimden bakarken sol tarafta kalan köşkün süslemesi mavi zemin üzerindedir. Köşkün kemer köşelikleriyle birleştiği noktadan yukarıya doğru incelendiğinde en altta pembe ve lacivert renkli karanfiller, orta geniş alanda sarı ay yıldız ve ayın uçlarında birer kırmızı karanfil ve en üst kısımda duvardan ayrı olan iki alanda yeşil iri yapraklar ve aralarında pembe pençler ile goncalar görülmektedir (Şekil 50-51).

6b: Mahfile harimden bakarken sağ tarafta kalan köşk süslemesi de sol köşkün süslemesi ile aynıdır (Şekil 52-53).

2.2.2. Kubbe Göbeği ve Kubbeye Geçiş Elemanındaki Kemer Köşelikleri

Caminin harimi incelendiğinde kubbe göbeği ve kubbeye geçiş elemanındaki kemer köşeliklerinde yer alan yazılar hariç tamamen alçı ile sıvandığı görülmektedir. Son cemaat mahallinde de fark edildiği üzere önceleri kubbe ve kemer köşeliklerinin tamamen kalemîşi ile tezyîni olası görülmektedir.

7: Kubbe göbeğinde yer alan süsleme krem renge boyanmış akantus yaprağı detaylı alçı çerçeve içerisinde yer almaktadır. Kenarı kırmızı daire ile çevrili mavi zemin üzerine sarı renk kullanılarak celî sülüs hatla Ashab-ı Kehf ve köpeklerinin isimleri *Yemliha, Mernuş, Mekselina, Debernuş, Mislina, Şazenuş, Kefeştatayyuş, Kıtımır*

firdolayı yazılmıştır. Yazının tam ortasında kalan boşluğa ise kırmızı minik çiçekler ile yeşil yapraklar çizilmiştir (Şekil 54-55).

8: Kubbeye geçiş elemanındaki kemer köşeliklerinde Lafzatullah, ism-i Nebi, Hulefâ-i Râşidîn ve Hasaneyn isimleri yer almaktadır.

8a: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *الله جل جلاله* “*Allah celle celâluhû*” yazılmış (Şekil 56-57).

8b: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ السَّلَام* “*Muhammed aleyhisselâm*” yazılmış (Şekil 58-59).

8c: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *ابُوْبَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ* “*Ebubekir radyallâhü anhü*” yazılmış (Şekil 60-61).

8d: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *عُمَرُ الْفَارُوقِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ* “*Ömer el-Faruk radyallâhü teâlâ anhü*” yazılmış (Şekil 62-63).

8e: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ* “*Osman radyallâhü anhü*” yazılmış (Şekil 64-65).

8f: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ* “*Ali radyallâhü anhü*” yazılmış (Şekil 66-67).

8g: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *حَسَنٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ* “*Hasan radyallâhü anhü*” yazılmış (Şekil 68-69).

8h: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *حُسَيْنٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ* “*Hüseyin radyallâhü anhü*” yazılmış (Şekil 70-71).

2.2.3. Mihrap

Alçı malzemeden yapılmış olan mihrap tamamen kalemişi ile tezyîn edilmiştir. Gök mavisi üzerine lacivert ince çizgilerle mermer deseni oluşturulmuş bir zemin kullanılmıştır (Şekil 72).

9a: Alınlık kısmında dörtgen çerçeve içerisinde siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile Arapça *كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا*

زَكْرِيَّا الْمِخْرَابَ “Küllemâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb” (Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde)²⁰ yazılmıştır (Şekil 73-74).

9b: Sağ ve sol köşelik kısımlarında köşeden çapraz şekilde uzanan kahverengi iki helezon dal, dalların ucunda birer kırmızı lale, dalların ortasında kalan yerde de ince bir daldan çıkan kırmızı laleler ile alt taraflara birer ağaç resmedilmiştir (Şekil 72-75).

9c: Kavsaranın tacı altın sarısı akant yaprağı üzerinde yeşil dallardan oluşurken kavsarada altın sarısı gül motifleri dikkati çekmektedir (Şekil 72-76).

9d: Sağ ve solda birer adet bulunan sütunceler zemin renginde olup başlıkları altın sarısı akant yapraklarından oluşmaktadır (Şekil 72-77).

9e: Mihrabın niş kısmında yeşil ve bordo renkleri göze çarpmaktadır. Geç dönem süslemelerine uygun şekilde ortasından altın sarısı püsküllü iplerle toplanmış bordo bir perde motifinin ortasında yeşil zincirden sarkan bir kandil görülmektedir (Şekil 72-78). Nişin alt kısmında beyaza boyanmış kısmın orijinalinde de kandil motiflerinin bulunduğu nişe dikkatle bakıldığında anlaşılmaktadır (Şekil 79).

2.2.4. Minber

Alçı malzemeden yapılıp alçı süsleme tekniğiyle tezyîn edilen minberin külâh, kasnak, taç kısımları ile köşk kemer aynalığı ve aynalık bölümlerinde kalemîşi uygulaması görülmektedir. Sekizgen külâh ve kasnak kısımlarında yeşil yüzey rengi ile sarı köşe ve pencere çerçeveleri kullanılırken, taç kısmının ortası ile tepesindeki hilal kahverengi ile boyanmıştır.

10a: Köşk kemer aynalığındaki هو الخلاق الباقي “Hüve'l-hallâku'l-bâkî” (Şekil 80-81) celî sülüs hat ile yeşil zemine altın sarısıyla bezenmiştir.

10b: Aynalık kısmındaki لا اله الا الله محمد رسول الله “La ilahe illallah Muhammedün rasulullah” (Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed

²⁰ el-Âl-i İmrân 3/37.

Allah'ın elçisidir.) (Şekil 82-83) celî sülüs hat ile yeşil zemine altın sarısıyla bezenmiştir.

2.2.5. Pencere Alınlıkları

Camide toplamda sekiz normal pencere, dört revzen ve bir de mükebbire bulunmaktadır. Mevcut sekiz pencerenin dört tanesinin alınlığı ile mahfilin kuzey duvarının ortasında bulunan ve mükebbireye açılan kapının alınlığında kalemişi tezyînatı görmekteyiz.

11a: Mavi mermer desenli bordür ve kırmızı çerçeve içerisine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ “*Bismillahirrahmânirrahîm*” (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla) yazılmış (Şekil 84-85).

11b: Mavi mermer desenli bordür ve kırmızı çerçeve içerisine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile كَلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اللّٰهُ الصَّمَدُ “*Kul hüvallâhü ehad Allâhü's-Samed*” (De ki: “O Allah'tır, tektir. Allah sameddir.”)²¹ yazılmış (Şekil 86-87).

11c: Mavi mermer desenli bordür ve kırmızı çerçeve içerisine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهٗ “*Lem yelid ve lem yûled ve lem yekün lehû*” (Doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir yoktur...) yazılmış (Şekil 88-89).

11d: Mavi mermer desenli bordür ve kırmızı çerçeve içerisine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile كَفَوًا اَحَدٌ صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِیْمُ “*küfüven ehad. Sadakallâhü'l-azîm*” (... dengi. Azim olan Allah ne güzel ne doğru söyledi.)²³ yazılmış (Şekil 90-91).

12: Siyah zemin üzerine altın sarısı kullanılarak celî sülüs hat ile يَا حَضْرَتَ بَلَالِ حَبْشِي “*Yâ Hazreti Bilâl Habeşî*” yazılmış (Şekil 92-93).

Değerlendirme ve Sonuç

Türk İslâm sanatları içerisinde önemli bir yer tutan kalemişi, farklı malzemeler üzerinde çeşitli teknik ve renklerle uygulanabilen bir sanattır. Osmanlı Devleti'nin erken, klâsik ve geç dönemlerinde kullanılan motifler, desenler ve üsluplar değişkenlik

²¹ el-İhlâs 112/1,2.

²² el-İhlâs 112/3,4.

²³ el-İhlâs 112/4.

gösterse de yapılar da kalemifi sanatı sıkça kullanılmıştır. Camilerdeki kalemifi süslemeler; genellikle yapı içinde bulunmasına rağmen hava şartları, deprem, yangın gibi etkenlerle zarara uğramışsa da kullanımından neredeyse hiçbir dönem vazgeçilmemiştir. Geç Osmanlı dönemi eserlerinde daha çok rastlanan, merkez camiler dışında kalan camilerin mahalli sanatçılar eliyle tezyin edilmesi; dönemin süsleme unsurlarını içermekle birlikte o sanatçının zevk ve beğeni algısını gösteren bir sonuç ortaya koyar.

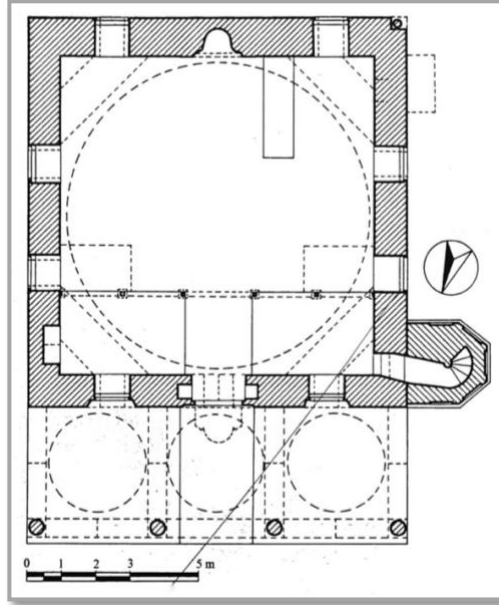
İzmir Birgi Karaoğlu Camii'nin kalemifi tezyinatını konu alan çalışmamızda caminin son cemaat mahalli ve harim dahil olmak üzere camide bulunan kalemifi süslemeler tespit edilmiş, desen analizleri yapılmış ve ayrıntılı olarak görselleştirilmiştir. Caminin son cemaat mahallinde kapı alınlığı, sağ ve sol pencere alınlıkları ile duvar yüzeyinde kalemifi görölürken harime girişte mahfil katı tabanında sağ, sol ve orta kısımda; harimde ise mahfil kemer köşelikleri ile sağ ve sol köşk kısımlarında, kubbeye geçişi sağlayan tromplardaki kemer köşeliklerinde, kubbe göbeğinde, mihrapta, minberde, birinci kot pencere alınlıklarında ve mükebbireye açılan kapının alınlık kısmında kalemifi sanatı görölmektedir. Yapıdaki mevcut kalemifi süslemeler, alçı ve ahşap üzerine uygulanmış olup boyalarda kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi ve sarı renkler tercih edilmiştir.

Caminin son cemaat mahallinde yer alan 1174/1760 ve 1176/1762 tarihlendirmelerinin hangi faaliyete (inşa, tezyinat vb.) atfedileceğini tespit etmek zor olmakla birlikte yapılar da kullanılan bir yöntem olan tezyinatın başlangıç ve bitiş tarihlerinin yazılmış olabileceği düşünölmektedir. Geç Osmanlı dönemine tarihlenen Karaoğlu Camii'nin kalemifi süslemelerinde kullanılan perde, kandil, akant yaprağı motifleri, "C" ve "S" kıvrımları, çiçek buketleri, meyve çanakları; son cemaat mahallinde yer alan tarihlere uygun süsleme unsurlarıdır. Yapının inşa edildiği dönemde son cemaat mahalli ve harim kısımlarının günümüzden daha zengin kalemifi süslemeye sahip olduğu düşünölmektedir. Fakat zaman içerisinde bir şekilde bunların bir kısmının alçı sıva ile kapatıldığı fark edilmektedir.

Karaoğlu Camii ile aynı bölgede yer alan ve geç Osmanlı yapısı olan Derviş Ağa Camii de kalemişi ile süslenmiştir. Son cemaat mahalli süslemeleri Karaoğlu Camii'ne nispetle günümüze daha sağlam ulaşmış olsa da kubbe karınlarında bir alçı sıvama işlemi olduğu tahmin edilmektedir. Harim alanında bulunan kalemişi tezyînâtın da yine tarihsel süreçte alçı sıva ile kapatıldığı görölmektedir (şekil 94-95). Farklı bir örnek Manisa'nın Kula ilçesine bağlı Emre Köyünde yer alan Cârullah Bin Süleyman Camii'dir. Osmanlı geç dönemine tarihlenen, kalemişi tezyînâtıyla dikkat çeken ve Karaoğlu Camii süsleme unsurları ile nispeten örtüşen bir yapıdır. Son cemaat mahallinde kubbe karınlarının ve harimde kubbe göbeği ve kubbeye geçiş elemanları dahil kalemişi ile kaplı olduğu, bazı alanlarda süslemenin alçı sıva ile kapatıldığı görölen bu yapı bizlere güzel bir örnek teşkil etmektedir (şekil 96-97).

Yaptığımız çalışma ile daha öncesinde kapsamlı bir çalışmaya konu edilmediğinden tam tezyînâtlı haline hiçbir şekilde kaynaklardan ulaşamadığımız Birgi Karaoğlu Camii'nin mevcut halini süslemeleri ile kayıt altına almış bulunuyoruz. Fakat yapının çok bilinen, merkezde bulunan bir cami olmayışı önümüzdeki yıllarda kendi haline terkedilişine sebep olmamalı, aksine gereken kontroller ve restorasyon çalışmaları yapılarak korunması ve gelecek nesillere oldukça sağlam ve orijinal aktarılması için çabalanmalıdır. Aslına uygun bir şekilde restore edilmesi ve bu sayede sıva altında kalan tezyînâtın gün yüzüne çıkarılması temennimizdir.

Œekiller

Œekil 1: Birgi Karaoğlu Camii Planı (Kaynak: Kuyulu, 2001)

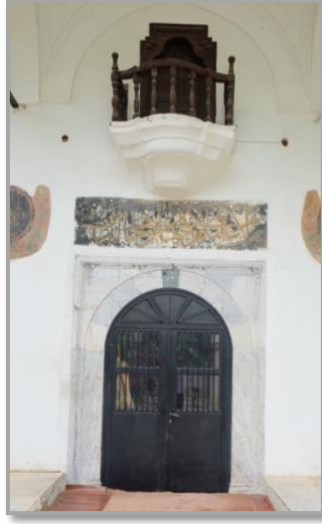
Œekil 2-3: Birgi Karaoğlu Camii'nin Doğu ve Batısında Yer Alan, Karaoğlu Ailesine Ait Hazireler (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf ArŒivinden)

Şekil 4: Birgi Karaoğlu Camii'nin Avlusu ve Dış Cephesi (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

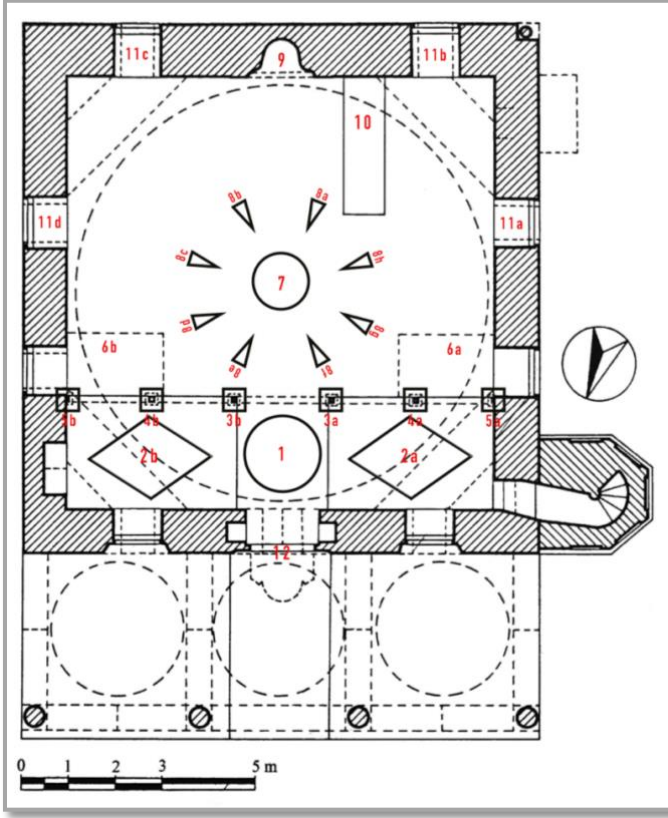
Şekil 5: Birgi Karaoğlu Camii'nin Son Cemaat Mahalli (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

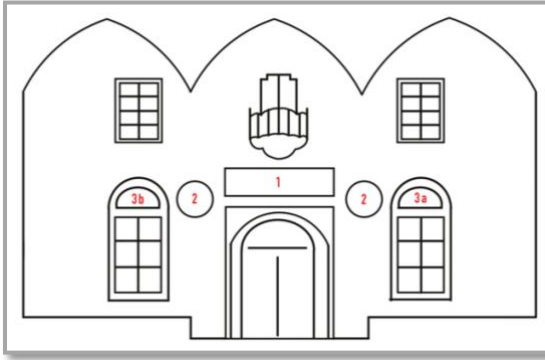
Şekil 6: Birgi Karaoğlu Camii'nin Harime Giriş Kapısı ve Mükebbiresi (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 7-8: Birgi Karaoğlu Camii'nin Ahşap Kapı Kanatları (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 9: Birgi Karaoğlu Camii'nin Harim Tezyînat Konumlandırması

Şekil 10: Birgi Karaoğlu Camii'nin Son Cemaat Mahalli Tezyînat Konumlandırması

Şekil 11: Birgi Karaoğlu Camii'nin Son Cemaat Mahalli (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

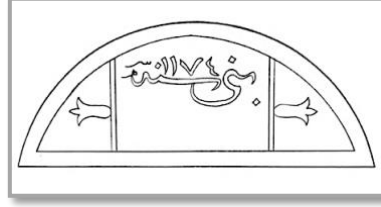
Şekil 12-13: Birgi Karaoğlu Camii'nin Giriş Kapısının Alınlığında Bulunan Yazı (Kod: Scm-1) (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

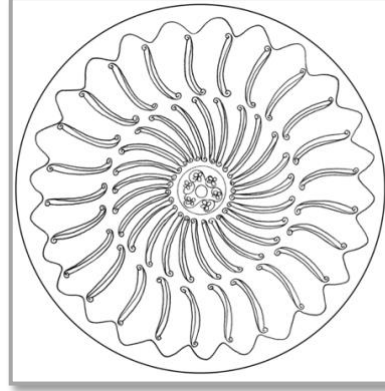
Şekil 14-15: Kod: Scm-2 (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

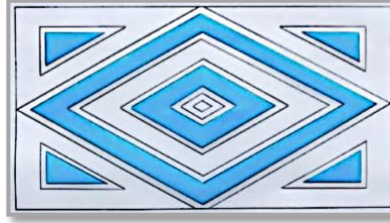
Şekil 16-17: Kod: Scm-3a (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 18-19: Kod: Scm-3b (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 20-21: Kod: 1 (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 22-23: Kod: 2a (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

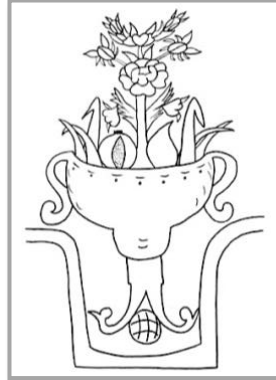
Şekil 24-25: Kod: 2b (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Ŗekil 26-27: Kod: 3a-ön (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf ArŖivinden)

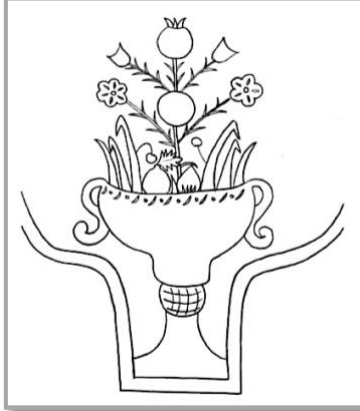
Ŗekil 28-29: Kod: 3a-arka (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf ArŖivinden)

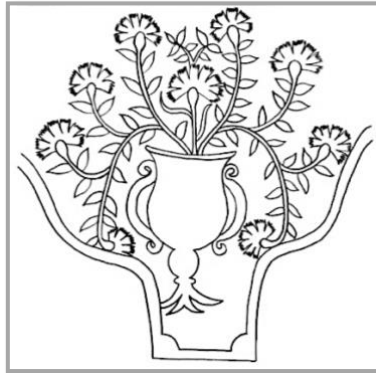
Ŗekil 30-31: Kod: 3b-ön (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf ArŖivinden)

Şekil 32-33: Kod: 3b-arka (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 34-35: Kod: 4a-ön (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

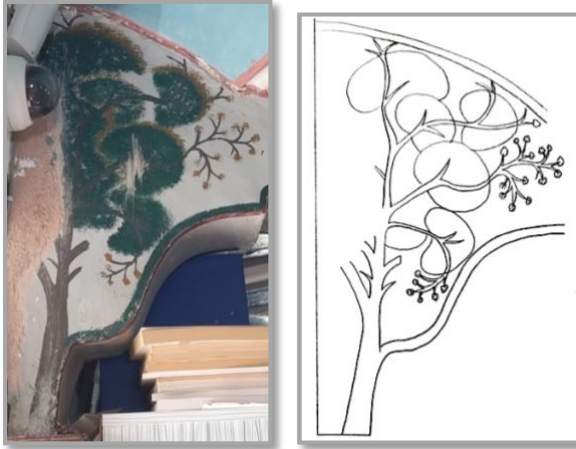
Şekil 36-37: Kod: 4a-arka (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 38-39: Kod: 4b-ön (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

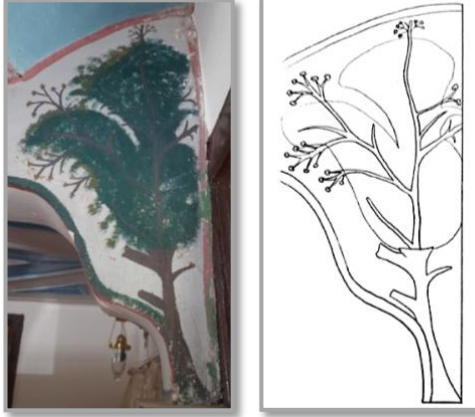
Şekil 40-41: Kod: 4b-arka (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 42-43: Kod: 5a-ön (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

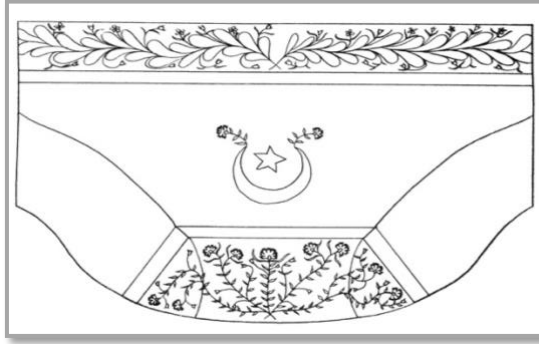
Şekil 44-45: Kod: 5a-arka (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

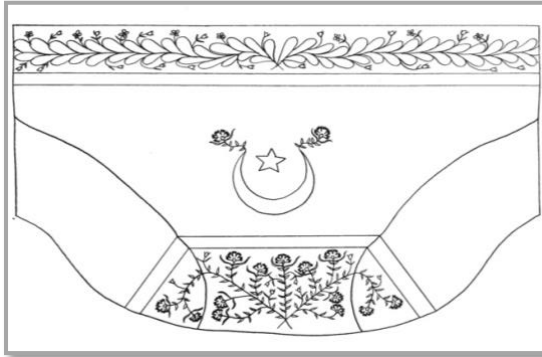
Şekil 46-47: Kod: 5b-ön (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 48-49: Kod: 5b-arka (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

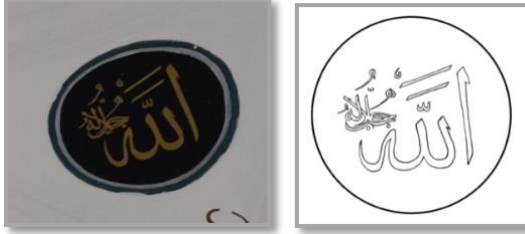
Şekil 50-51: Kod: 6a (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 52-53: Kod: 6b (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 54-55: Kod:7 (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 56-57: Kod: 8a (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 58-59: Kod: 8b (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 60-61: Kod: 8c (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 62-63: Kod: 8d (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 64-65: Kod: 8e (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 66-67: Kod: 8f (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 68-69: Kod: 8g (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

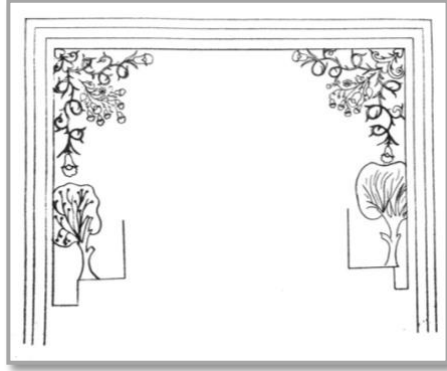
Şekil 70-71: Kod: 8h (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

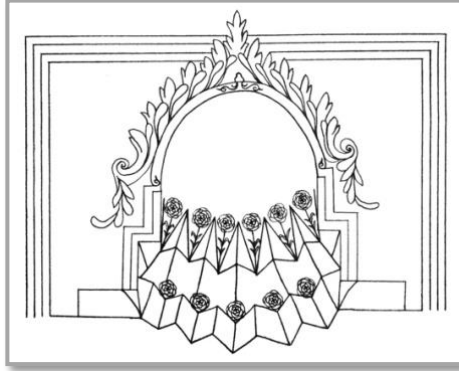
Şekil 72: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mihrabı (Kod: 9) (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

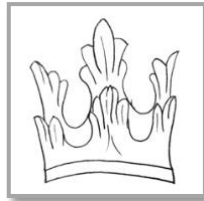
Şekil 73-74: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mihrap Alınlığında Bulunan Yazı (Kod: 9a) (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

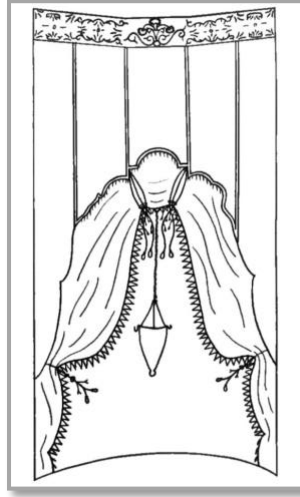
Şekil 75: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mihrap Köşelik Kismında Bulunan Süsleme (Kod: 9b)

Şekil 76: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mihrap Kavsara Kismında Bulunan Süsleme (Kod: 9c)

Şekil 77: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mihrap Sütuncelerinin Başlık Süslemesi (Kod: 9d)

Şekil 78: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mihrap Niş Süslemesi (Kod: 9e)

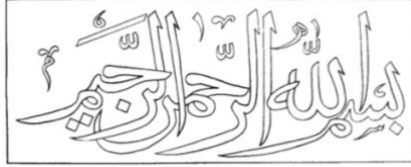
Şekil 79: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mihrap Niş Süslemesi Detayı (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

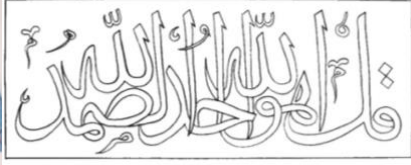
Şekil 80-81: Birgi Karaoğlu Camii'nin Minberinin Köşk Kemer Aynalığında Bulunan Yazı (Kod: 10a) (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 82-83: Birgi Karaoğlu Camii'nin Minber Tepelik SŐslemesi ile Alnlık Kismında Bulunan Yazı (Kod: 10b) (Hatice SŐmeye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

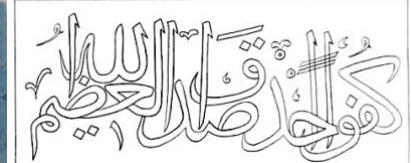
Şekil 84-85: Kod: 11a (Hatice SŐmeye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

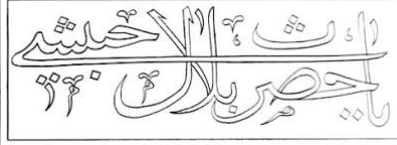
Şekil 86-87: Kod: 11b (Hatice SŐmeye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 88-89: Kod: 11c (Hatice SŐmeye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 90-91: Kod: 11d (Hatice SŐmeye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 92-93: Birgi Karaoğlu Camii'nin Mahfilinin Kuzey Duvarının Ortasında Bulunan ve Mükebbireye Açılan Kapının Alınlık Kısımında Bulunan Yazı (Kod: 12) (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 94-95: Birgi Derviş Ağa Camii Son Cemaat Mahalli ve Mihrap Duvarı (Erol Şaşmaz Fotoğraf Arşivinden)

Şekil 96-97: Cârullah Bin Süleyman Camii Son Cemaat Mahalli ve Mihrap Duvarı (Hatice Sümeyye Kurt Fotoğraf Arşivinden)

Finansman / Funding:

This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest:

The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Ayhan, Gökben. "Birgi Karaoğlu Camii'nin Vaaz Kürsüsü". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 39 (Aralık 2016), 215-239.
- Baysal, Ali Fuat. "Osmanlı Camii Mimarisinde İç Mekan Kalem İşi Tezyinatı". *II. Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu Sivil Toplum Kuruluşlarının Barışın Tesisindeki Rolü*. ed. Muhittin Okumuşlar. 2/184-188. Konya: Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları, 2016.
- Baysal, Ali Fuat. *Türk Tezyinat Sanatında Kalem İşleri*. Konya: Palet Yayınları, 2017.
- Çetinaslan, Mustafa. "Hünkâr Mahfillerinin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Osmanlı Dönemi Örnekleri". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (2013), 61-74.
- Demiriz, Yıldız. "Osmanlı Kalem İşleri". *Osmanlı Ansiklopedisi*. 11/297-304. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi Yayınları, 2003.
- Doğanay, Aziz. "Tezyinat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/79-83. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. ed. Şakir Eczacıbaşı. 3 Cilt. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997.
- Erol Şaşmaz. "Birgi Derviş Ağa Camii". Erişim 3 Haziran 2024. <http://www.erolsasmaz.com/>
- Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: YEM Yayın, 16. Basım, 2019.
- Koyuncu, Fatma. "Konya Mevlânâ Müzesi Kalem İşi Süslemeleri". *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Özel Sayı* (Aralık 2001), 249-256.
- Kur'an Yolu*. Erişim 30 Ekim 2023. <https://kuran.diyaret.gov.tr/>
- Kuyulu, İnci. "Karaoğlu Camii". *Birgi (Tarihi, Tarihi Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları)*. 90-98. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2001.
- Küçükbaşçı, Mustafa Sabri. "Müezzin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/489-495. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Önkal, Hakkı. "Birgi Karaoğlu Camii Haziresindeki Mezar Taşları". *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı*. 129-137. Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1993.
- Tanımdı, Zeren. "Yeşil Camii'nin Kalem İşi Süslemeleri". *Payitaht Bursa'da Kültür ve Sanat*. 115-120. Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, 1. Basım, 2006.
- Tanman, Mehmet Baha. "Mahfil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/331-333. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Üçer, Kaya. "Kalemîşi". *Türk Sanatının Yapı Taşları II*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayını, 2017.

